

UOT 338.2

Rövşən Ağahüseyn oğlu HƏSƏNOV
Azərbaycan Kooperasiya Universiteti, i. f. d.,
Amil Xosrov oğlu SAYILLI
Azərbaycan Kooperasiya Universitetinin magistri

DÖVLƏT İDARƏETMƏSİNİN REGIONLARIN DAVAMLI SOSIAL-İQTİSADI İNKİŞAFININ TƏMİN OLUNMASINDA ROLU

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi: Regionların sosial-iqtisadi inkişafının öyrənilməsinin nəzəri əsaslarını inkişaf etdirmək və regionun davamlı sosial-iqtisadi inkişafını formalaşdırmaq üçün müəyyən olunmuş prioritetlərin həyata keçirilməsində praktik tövsiyələr verməkdən ibarətdir.

Tədqiqatın metodologiyası: Tədqiqat işində müqayisəli təhlil, statistik qruplaşdırma, milli və beynəlxalq təcrübə, sistemli yanaşma və analitik təhlil metodlarından istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti: Regionun davamlı sosial-iqtisadi inkişafında prioritetlərin müəyyən olunması və dövlət idarəetməsinin aktuallığı ilə bağlı bilik sahəsini genişləndirir.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi: Azərbaycanda regionların sosial-iqtisadi inkişafının müasir metodlarının, eləcə də bu istiqamətdə yerli idarəetmə orqanlarının rolunun müəyyən edilməsi və elmi cəhətdən əsaslandırılması.

Tədqiqatın nəticələri: Vahid bir iqtisadi məkanın yaradılması və onun möhkəmləndirilməsi istiqamətində dünya ölkələrinin təcrübəsi təhlil edilməli, ayrı-ayrı regionların inkişaf xüsusiyyətləri, onların yeni prioritetləri formalaşdırılmalı və həyata keçirilməli, regionların səmərəli inkişafında dövlət və bələdiyyə orqanlarının rolu dəqiqləşdirilməlidir. Regional iqtisadiyyatın prioritetlərindən biri kimi aqrar sektorun hazırkı vəziyyətinin təhlili və bu sahənin inkişafı ilə bağlı tədbirlərin həyata keçirilməsi, regionların rəqəbatqabiliyyətliliyinin artırılmasında klaster siyasətinin rolunun öyrənilməsi və ölkəmizdə tətbiqi vacib əhəmiyyət kəsb edir.

Açar sözlər: *tam məşğulluq, həyat keyfiyyəti, əhali gəlirləri, iqtisadi inkişaf, sosial ədalət, monopoliya, bazar mexanizmi, ekoloji sabitlik, davamlı inkişaf, azad iqtisadi zonalar.*

Giriş

Hər hansı bir regional sistemin sosial-iqtisadi inkişafı artıq mövcud və yaradılmış bir çox faktorlar ilə müəyyən edilir ki, bu da regional sistemin mövcud vəziyyətinin xüsusiyyətlərini təşkil edir. Lakin regionun davamlı sosial-iqtisadi inkişafına nail olmaq vəzifəsi indiyə qədər əlçatmaz olaraq qalır. Ümumiyyətlə, regionun sosial-iqtisadi inkişafının prioritetləri təbii, coğrafi, tarixi, iqtisadi amillər nəticəsində yaranır ki, beləcə müəyyən edilmiş prioritetlər regionlarda mövcud problemlərin müəyyənləşməsi və aradan qaldırılması üçün mühüm rol oynayır. Sosial-iqtisadi inkişafın prioritetləri müəyyənləşdikdən sonra effektiv dövlət tədbirlərinin həyata keçirilməsi regionların sosial-iqtisadi inkişaf yolunun müsbət istiqamətdə hərəkət etməsində vacib amildir.

Regionun sosial-iqtisadi inkişaf xüsusiyyətlərinin qiymətləndirilməsi nəzəri-metodoloji baxımdan mövcud problemlərin və prioritetlərin obyektiv müəyyən olunmasına kömək edir ki, bu da regional iqtisadiyyat subyektləri tərəfindən qəbul edilən qərarların keyfiyyətli və effektiv olmasında mühüm rol oynayır.

Bu günə kimi regionların sosial-iqtisadi inkişafının prioritetlərinə dair bir çox elmi tədqiqat işlərinin yazılmasına baxmayaraq, davamlı sosial-iqtisadi inkişafa nail olmaq üçün hər zaman yeni prioritetlərin müəyyən olunmasına ehtiyac var.

Regional inkişaf - dövlət tənzimlənməsinin predmeti kimi

Dövlətin regional idarəetmə orqanları demokratik cəmiyyətin dövlət siyasəti və idarəetmə sistemində yaranmış, inkişaf etmiş bir siyasətin aparıcı istiqamətidir. Dövlət tərəfindən müxtəlif funksiyalar yerli və sahəvi idarəetmə orqanları, yəni komitə, nazirlik, milli şura yerli özünüidarə-

etmə orqanları, bir də onların hər birinin hüquq və vəzifələrini müəyyən edən həlledici yerli və əlaqələndirici sahələrə bölünür.

Bir qayda olaraq, dövlət tənzimlənməsi mövcud sosial-iqtisadi sistemin sabitləşməsi məqsədi ilə normativ-hüquqi aktlar əsasında həyata keçirilən dövlət hakimiyyətinin, qanunvericilik, icra və məhkəmə orqanlarının tədbirləri kimi başa düşülür. Eyni zamanda, regional siyasətin dövlət tənzimlənməsi ölkənin regionlarının sosial-iqtisadi inkişafının idarə olunmasını müəyyən edən mərkəzi və regional dövlət orqanlarının məqsəd və vəzifələrinin müəyyənləşdirilməsinə, həmçinin ərazi inkişafının ümumi strategiyasının hazırlanmasına yönəlmişdir [2, s. 480].

Sosial-iqtisadi proseslərin dövlət tənzimlənməsi kompleks bir mexanizmdir. Dövlət sosial-iqtisadi inkişafın təmin olunmasında ayrılmaz bir sistem kimi fəaliyyət göstərməklə yanaşı sahibkarlar üçün rəqabətə bərabər şərait yaratmaq məqsədilə monopoliyanı məhdudlaşdırır, həmçinin iqtisadi həyatda iştirak etməklə bazar gəlirlərinin sosial ədalətli bölüşdürülməsini təmin edir. Bununla yanaşı, dövlət çoxlu ictimai malların və xidmətlərin istehsalına diqqət yetirir, çünki bazar mexanizmi insanların kollektiv ehtiyaclarını düzgün qarşılaya bilmir.

Regionun inkişafının sosial-iqtisadi sahədə dövlət tənzimlənməsi hər bir regionun demografik, sosial-iqtisadi, milli-mədəni inkişafı barədə məlumatların qeydiyyatına alınması, toplanması, təhlili və yayılması üçün daimi bir sistemin formalaşdırılmasını tələb edir. Belə bir sistemin olması regionun sosial-iqtisadi inkişaf proqnozlarının inkişafını təmin etməklə yanaşı aşağıdakı üstünlüklərə malik olacaq [4, s.152]:

- regional inkişafın prioritetlərinin müəyyənləşməsi;
- regional inkişafın dövlət tənzimlənməsinin həyata keçirilməsi mexanizmlərinin seçilməsi;
- mümkün problemlərin müəyyən edilməsi;
- dövlət orqanlarının regional dövlət siyasətinin həyata keçirilməsində fəaliyyətinin effektivliyini qiymətləndirmək;
- müəyyən regionlara dövlət yardımının göstərilməsi.

Hər bir dövlət öz ərazi bütövlüyü üçün məsuliyyət daşıyır. Tarix göstərir ki, dövlətdə baş verən sürətli dəyişikliklər cəmiyyətdə parçalanma, nəzarətsizlik və artan gərginlik ilə xarakterizə olunur. Dövlətin regional problemlərin həlli sahəsində aktiv fəaliyyəti milli səviyyədə müəyyən edilmiş məqsədlərə nail olmaq üçün əsasdır. Bu məqsədlərə aşağıdakılar aiddir:

- tam məşğulluq;
- əhalinin həyat keyfiyyətinin yüksəldilməsi;
- əhali gəlirlərinin bərabər paylanması;
- iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi.

Dövlətin regional siyasətinin formalaşması müəyyən bir institusional sistemin yaradılmasıdır. Belə sistem yalnız mövcud ictimai resursların səmərəli şəkildə yayılmasına kömək etməməlidir, həm də sosial ədalət prinsiplərinə cavab verməlidir.

Regionun dövlət tənzimlənməsi sistemli və xüsusi olaraq təşkil edilmiş tədbirlər kimi başa düşülür. Belə tədbirlər regional sistemlərin davamlı və balanslaşdırılmış fəaliyyətinin təmin edilməsinə və ölkədə yaşayan vətəndaşların həyat səviyyəsini xarakterizə edən keyfiyyət göstəricilərinin təkmilləşdirilməsinə yönəldilmişdir.

Region iqtisadiyyatının dövlət tənzimlənməsi mexanizmi regionun sosial-iqtisadi mühitinin xüsusiyyətlərini, daxili və xarici amillərin dəyişkənliyini nəzərə almaqla idarəetmə konsepsiyası və prinsipləri əsasında formalaşır. Regional idarəetmə mexanizmi məqsədlərin iyerarxiyasını yerinə yetirməkdən ibarətdir və idarəetmə subyektləri tərəfindən müəyyən edilmiş inkişaf göstəricilərinə çatmaqda mühüm rol oynayır.

Beləliklə, dövlət tənzimləmə mexanizminin effektiv formalaşdırılması və fəaliyyət göstərilməsi dövlət idarəetməsinin konsepsiyası, prinsipləri ilə müəyyən edilir və aşağıdakı zəruri hazırlıq tədbirləri ilə şərtlənir.

- İyerarxiya prinsipi və dövlət tənzimləmə sisteminin bütün səviyyələrində səlahiyyət və məsuliyyətin müəyyən edilməsi;

- Dövlət tənzimlənməsi prosesinin həyata keçirilməsi və maliyyə təhlükəsizliyi mənbələrinin mövcud resurs bazasının qiymətləndirilməsi;

- Dövlət tənzimləmə sisteminin elementlərinin xarakterik xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirmək və təhlil etmək;

- Dövlət idarəetməsinin məqsədlərinin həyata keçirilməsində lazım olan informasiya axınlarının toplanması və emalını təmin etmək;

- Regional iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi sistemində idarəetmə proseslərinin həyata keçirilməsi üçün xüsusi model yaratmaq;

- Dövlət tənzimlənməsinin keyfiyyətli qiymətləndirmə sisteminin inkişafı.

Regionların sosial-iqtisadi inkişafının dövlət tənzimlənməsi nəticəsində regionlararası münasibətlərdə daxili sabitlik olmalıdır. Yalnız aşağıdakı amillər nəzərə alınmaqla regional siyasətin inkişafı və həyata keçirilməsi ilə ictimaiyyətin məlumatlandırılması və problemlərin həll edilməsi mümkündür.

1. Regionlararası fərqlərin azaldılması.

2. Sosial-iqtisadi inkişaf üçün öz regional resurs bazasının formalaşdırılması.

3. Ekoloji sabitlik və regionların davamlı inkişafı üçün digər şərtlər.

4. Regionların xüsusi statusu (azad iqtisadi zonalar, milli qorunan ərazilər, ekoloji fəlakət zonaları və s.).

Regional inkişafın tənzimlənməsi üsulları

Ərazi inkişafının dövlət tənzimlənməsi strukturunu əmələ gətirən konkret tədbirlər aşkar və qapalı, birbaşa və dolaylı, ümumi və selektiv ola bilər. Bu tədbirlərin dəqiq kəmiyyət nisbətlərinin müəyyən edilməsi çox çətinliklidir. Lakin hərdən “ərazi inkişafının qapalı siyasətinə üstünlük verilməsi” və ya “ərazi inkişafının selektiv köməyinə üstünlük verilməsi”nə dair ifadələr səslənir. Əsas odur ki, aşkar və qapalı, birbaşa və dolaylı, ümumi və selektiv tənzimləyici tədbirlərin eyni istiqamətli olması məcburi deyildir, düşünülməmiş istifadə etdikdə onlar biri digərinin səmərəsini əhəmiyyətli dərəcədə azaltmaq qabiliyyətinə malikdirlər [3,s.104].

Regional inkişafı tənzimləyən dolaylı üsullar müxtəlif iqtisadi siyasət tədbirləri vasitəsi ilə həyata keçirilir. Birbaşa üsullar isə dövlət tərəfindən regional iqtisadiyyata qoyulmuş investisiyalar kimi başa düşülür ki, buraya da aşağıdakıları aid etmək olar:

1) Regional büdcələrə müvafiq olaraq büdcədən dotasiyaların verilməsi;

2) Dövlət əhəmiyyətli proqramların təsdiqlənməsi;

3) Regionlarda dövlət sifarişlərinin reallaşdırılması [1,s.103].

Beləliklə, iqtisadiyyatın məqsədləri üçün dövlət tənzimləmə sistemi bir sıra proqramlar vasitəsilə həyata keçirilir ki, bu da öz növbəsində dövlət idarəetməsinin müəyyən aspektlərini həyata keçirir. Nəticədə, dövlət tənzimlənməsinin hər bir alt məqsədi bu proqramların xüsusiyyətləri, şərtləri və məqsədləri üçün qurulmuş sistem mexanizminin köməyi ilə həyata keçirilmiş və standart struktura malik olan ayrı bir proqramın əsasını təşkil edir. Proqramın həyata keçirilməsi mexanizmi bütün səviyyələrdə hökumətin (yerli və regional) və investorun söylərinin və imkanlarının birləşdirilməsi nəticəsində ən təsirli və effektivdir.

Ümumiyyətlə, dövlət tənzimləmə mexanizmində layihə yanaşması, mövcud potensiala əsaslanan sosial-iqtisadi mühitin dəyişən amillərini nəzərə alaraq, onun fəaliyyətinin effektivliyini artırmaq və dövlətin regional iqtisadi siyasətinə dair qaydaları daha dəqiq müəyyən etməyə imkan verir.

Regional iqtisadi inkişafın dövlət tənzimlənməsi mexanizminin məqsədi də fundamental əhəmiyyətə malikdir və aşağıdakılardan ibarətdir:

- regional iqtisadi siyasətin əsas istiqamətləri əsasında regionun sosial-iqtisadi inkişaf göstəricilərinin artırılmasına nail olmaq;

- dövlət tənzimləmə tədbirlərinin effektivliyinin artırılması;

- regional iqtisadiyyatdakı mənfə meyllərin yaranmasına mane olmaq və dərhal cavab vermək üçün xüsusi sistemin yaradılması.

İnkişaf etmiş xarici dövlətlərin təcrübəsi

İnkişaf etmiş xarici dövlətlərin təcrübəsi sübut edir ki, güclü dövlət yardımı olmadan regional iqtisadiyyatda inkişaf mümkünsüzdür. Çünki bəzi layihələr yüksək mənfəət vəd etməyən çox böyük kapital qoyuluşları tələb edir [5. s.123].

Fransada regionlararası fərqlər “ərazinin yenidən qurulması” siyasətinin həyata keçirilməsini tələb edir və bu siyasət dövlət, regional orqanlar, nazirliklər, bələdiyyələr tərəfindən həyata keçirilir. İqtisadi bölgələrdə hökumət tərəfindən təsdiqlənmiş milli, iqtisadi və sosial inkişaf planları hazırlanır. Planların həyata keçiriləcəyi sahələrdə və zonalarda sənayenin inkişafını stimullaşdırmaq üçün müxtəlif nəzarət tədbirləri tətbiq edilir. Sahibkarlar şirkətləri üçün hökumətdən güzəştli kreditlər, bonuslar, aşağı qiymətə torpaq, subsidiyalar və s. əldə edirlər.

Yaponiyada 40 ildən çoxdur ki, regional problemlərin həllində ortamüddətli və uzunmüddətli proqramlardan istifadə edirlər. Dövlət orqanları regionlararası iqtisadi əlaqələrin dərinləşməsinə xüsusi diqqət yetirirlər.

Çində regionların inkişafında əsas vasitə kimi Dövlət Planlaşdırma Komitəsi və digər nazirliklər tərəfindən hazırlanmış beşillik planların bir hissəsi hesab olunur. Onların ən vacib vəzifəsi xarici investisiyaları cəlb etmək və istifadə etmək üçün nəzərdə tutulmuş xüsusi iqtisadi zonalar, eləcə də "açıq" dənizkənarı şəhər limanları yaratmaq və inkişaf etdirməkdir. Bundan başqa, regional siyasətin prioriteti ölkənin müxtəlif bölgələrinin (xüsusilə muxtar bölgələrin) balanslı inkişafını təmin etməkdən ibarətdir.

Dövlət tənzimlənməsinin mürəkkəbliyi onun bütün funksional sahələrinə aiddir. Məsələn, investisiya fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsi regional inkişafa təsir göstərmək üçün çox vacibdir. Öz səlahiyyətləri daxilində regional hakimiyyət orqanları tərəfindən təmin edilir və dövlət investisiya və ya məqsədli proqrama uyğun olaraq həyata keçirilir; dövlət investisiyalarının birbaşa idarə edilməsi; fərdi torpaqlar, subsidiyalar, subvensiyalar, büdcə kreditləri şəklində maliyyə yardımı göstərmək; maliyyə və kredit siyasətinin aparılması (qiymətli kağızların verilməsi daxil olmaqla), qiymət siyasəti, amortizasiya siyasətləri; dövlət normalarına və standartlarına riayət olunmasına nəzarət və s.

Regionların sosial-iqtisadi inkişafının dövlət tənzimlənməsinin mərhələləri

Regionların sosial-iqtisadi inkişafının dövlət tənzimlənməsi mexanizminin işlənməsi və regional iqtisadi siyasətin formalaşdırılması bir sıra ardıcıl mərhələlərdən ibarətdir.

Birinci mərhələdə dövlət tənzimlənməsinin məqsədlərinin formalaşması, bir tərəfdən regionun sosial-iqtisadi inkişafı üçün mövcud strategiyaları ilə, digər tərəfdən ölkənin iqtisadi siyasəti ilə müəyyənləşdirilmişdir. **İkinci mərhələdə** dövlət tənzimlənməsinin göstərilən məqsədlərindən irəli gələn, regional iqtisadiyyatın orta və uzunmüddətli tənzimlənməsinin əsas perspektiv istiqamətləri formalaşır, regionlararası inteqrasiya, qlobal bazar mühitində dəyişikliklər yaranır. **Üçüncü mərhələdə** dövlət tənzimlənməsinin ən vacib istiqamətləri regionda mövcud sosial-iqtisadi vəziyyətə əsasən sosial yönümlü prioritet meyarlardan, eləcə də dövlət idarəetmə sistemində birbaşa resursların mövcudluğundan yaradılır. **Dördüncü mərhələdə** regionun sosial-iqtisadi inkişafı üçün mövcud olan şərtlərin təhlili əsasında, məqsədlər, maliyyələşdirmə mənbələri və həyata keçirilməsindən gözlənilən nəticələr baxımından maksimum uyğunluğun təmin edilməsi məqsədilə dövlət tənzimlənməsinin regional proqramları formalaşdırılır. **Beşinci mərhələdə** iqtisadi inkişafın tənzimlənməsi prosesinin həyata keçirilməsində proqram fəaliyyətinin yerinə yetirilməsi üçün mövcud regional şəraitə, mövcud ölkə qanunvericiliyinə və ölkədə həyata keçirilən iqtisadi siyasətə uyğun olan vasitənin yaradılması zəruridir.

Nəticə

1. Regional iqtisadiyyatın inkişafının xüsusiyyətlərini müəyyən etmək, onun yeni prioritetlərini formalaşdırmaq və həyata keçirmək;

2. Regionların səmərəli inkişafı üçün dövlət və bələdiyyə orqanlarının səlahiyyətləri çərçivəsində yerli və xarici investisiyaların cəlb edilməsi;

3. Yerli iqtisadiyyatın şaxələndirilməsinin əsas yollarından biri kimi kiçik biznesin dəstəklənməsi və yeni iş yerlərinin yaradılması, region əhalisinin həyat keyfiyyətinin yüksəldilməsi;

4. Aqrar sektorun hazırkı vəziyyətini regional iqtisadiyyatın prioritetlərindən biri kimi öyrənmək və bu sahənin inkişafı ilə bağlı tədbirlər həyata keçirmək;

5. Dövlətin stimullaşdırılma siyasəti ilə bağlı olaraq biznes inkubatorları, texnoparklar və s. kimi yeni perspektivli formaların yaradılması, həmçinin regionlarda klaster siyasətinin reallaşdırılması istiqamətində tədbirlər həyata keçirmək;

6. Regionun inkişafı üçün bələdiyyələrin strateji planlarının hazırlanması ilə mövcud resursların və inkişaf meyillərinin müəyyən edilməsi.

ƏDƏBİYYAT

1. Hüseyn C.A., Əhmədov M.A. “İqtisadiyyatın Dövlət tənzimlənməsinin əsasları”, Bakı-2011.
2. Эскиев М.А., Чажаева Э.М. Государственное регулирование регионального развития в социально-экономической сфере // Молодой ученый. — 2015. №13. — С. 480-485.
3. M.M.Mahmudov, İ.M.Mahmudova. “Regionların sosial-iqtisadi inkişafının tənzimlənməsi” Bakı-2011.
4. Илаева З. М. Специфика федеральных программ поддержки регионов // Материалы III Международной научно-практической конференции «Кавказ: история и современность», Пятигорск, РИА-КМВ, 2014.
5. Кистанов В.В., Копылов Н.В. Региональная экономика России. 2002.

Ровшан Агагусейн оглы Гасанов
д.ф.э., Азербайджанский Университет Кооперации,

Амил Хосров оглы Сайыллы
магистрант Азербайджанского Университета Кооперации

Роль государственного управления в обеспечение устойчивого социально - экономического развития регионов

Резюме

Цель исследования- состоит из развития теоретических основ изучения социально - экономического развития регионов и дать практические рекомендации по реализации обозначенных приоритетов формирования устойчивого социально - экономического развития регионов.

Методология исследования - в исследовании использовались сравнительный анализ, статистическая группировка, национальный и международный опыт, системный подход и методы аналитического анализа.

Прикладная значимость исследования - расширяет область знаний об установлении приоритетов устойчивого социально - экономического развития регионов и актуальности государственного управления.

Оригинальность и научная новинка исследования – определение и научное обоснование методов социально - экономического развития регионов Азербайджана, а также роли органов местного самоуправления в этом направлении.

Результаты исследования – необходимо проанализировать опыт стран мира по созданию и укреплению единого экономического пространства, сформировать характеристики развития отдельных регионов и сформировать их новые приоритеты. Как одно из приоритетных направлений региональной экономики, анализ текущей ситуации в аграрном

секторе и реализация мер по развитию этого сектора важны для изучения роли кластерной политики в повышении конкурентоспособности регионов и ее применения в нашей стране.

Ключевые слова: полная занятость, качество жизни, доход населения, экономическое развитие, социальная справедливость, монополия, рыночный механизм, экологическая стабильность, устойчивое развитие, свободные экономические зоны.

*Rovshan Agaguseyn Hasanov
Azerbaijan Cooperation University,
PhD., Assoc. Prof;
Amil Khosrov Sayilli
Master of Azerbaijan Cooperation University*

The role of public administration in ensuring sustainable socio-economic development of the regions

Summary

The purpose of the study: The theory of studying socio- economic development of the regions to develop the foundations and shape sustainable socio-economic development of the region from diving practical recommendation on the implementation of the priorities set consists of.

Research methodology: Comparative analysis, statistical grouping, use of national and International experience, systematic approach, and analytical methods has been.

Importance of the research: In the sustainable socio-economic development of the region knowledge of setting priorities and relevance of public administration expands the field.

Originality and scientific novelty of the research: Socio- economic situation of the regions in Azerbaijan modern methods of development , as well as local government in this direction defining and scientifically substantiating the role.

Results of the research: The creation of a single economic space and it's the experience of the countries of the world in the direction of strengthening should by analyzed separately the development characteristics of the regions, their new priorities should be formed and implemented the role of state and municipal bodies in the effective development of the regions should be clarified. The agricultural sector as one of the priorities of the regional economy analysis of the current situation and implementation of measures related to the development of this area, the role of cluster policy in increasing the competitiveness of regions study and application in our country is of great importance.

Key words: full occupation, quality of life, income of the population, economic development, social justice, monopoly, market mechanism, ecological stability, sustainable development, free economic zones.